

Kanada (2. dio)

MARIJAN BIRUŠ

Drugi dio putovanja od mora do mora u zemlju koja slovi za jednu od najuređenijih na svijetu

Nakon boravka na istoku, krenimo na zapad ove goleme zemlje. Od Toronta letimo četiri sata. Ispod nas su jezera Huron i Gornje, a zatim vidimo velika pravokutna polja. Sliječemo u Calgary. Naš je cilj nacionalni park Banff, u Stjenjaku. Sa zračne luke autobus vozi onamo, bez prolaska kroz Calgary. Karta se kupuje internetom i vozimo se sasvim ravnim prostorom na oko 1000 metara nad morem. Na poljima su zarolane bale slame, a jedan putokaz pokazuje na lokalitet zanimljivog naziva: „Dead Man's Flats“. Nalazimo se u provinciji Alberti, čija registarska oznaka automobila ima tekst „Wild Rose Country“ (Zemlja Divljih Ruža). U velikim smo ravnjacima sjevernoameričkog kontinenta, koji se ovdje spajaju sa Stjenjakom, dijelom Kordiljera. Nakon nekog vremena pokazuje se planina te ulazimo u nju – stigli smo u Stjenjak. On je oštro odvojen od ravnica, koje su očito postorogenoga porijekla – melasa koju su s njega nanijele tekućice. Nacionalni park Banff osnovan je 1885. kao prvi nacionalni park u Kanadi, drugi u Sjevernoj Americi i treći u svijetu. Površina mu je 6641 km² i obuhvaća tipične planinske krajolike. Osim Banffa, u kanadskom dijelu Stjenjaka (engl. Rocky Mountains, franc. Les Rocheuses) ima još nacionalnih parkova koji su proglašeni Svjetskom baštinom: Yoho, Jasper i Kootenay.

Ovdje su u izravnom sukobu zaštita prirode i masovni turizam jer ovaj nacionalni park godišnje posjeti 4 000 000 ljudi čime je pri vrhu turističkih destinacija u Kanadi. Procjenjuje se da kanadskom gospodarstvu godišnje donese

foto: Marijan Biruš

Sl. 1. U Stjenjaku (Rocky Mountains/Les Rocheuses)

6 000 000 000 kanadskih dolara (Page et al). Gotovo trećina ljetnih gostiju otpada na posjetitelje iz Alberte, 20 % iz ostatka Kanade, 30 % iz SAD-a te oko 15 % iz Europe. Kroz njega prolaze Tihooceanska željeznička pruga i Transkanadska autocesta, a usred doline izgrađen je gradić, što je nepovoljno za migraciju životinja. Gradić Banff osnovan je 1885. s ciljem popularizacije Tihooceanske željeznice, tj. turističkih sadržaja na njoj. Grad i nacionalni park nazvani su po rodnom mjestu Georgea Stephena, direktora Kanadske tihooceanske željeznice. Njegovo se rodno mjesto u Škotskoj zove Banff. Željeznice su izgradile niz luksuznih hotela uz prugu – u Banffu su hoteli „Banff Springs“ (Izvori Banffa) i „Chateau Lake Louise“ (Dvorac „Jezero Louise“) koji su vlasništvo poduzeća „Fairmont“

Sl. 2. Jezero Louise proglašeno je Svjetskom baštinom

Gradić je smješten iznad slapova rijeke Bow, na njenom ušću rijeku u rijeku Spray. Oko nje su planine: Tunnel Mountain (1692 m), Mount Rundle (2948 m), Sulphur Mountain (2451 m), Mount Norquay (2133 m) i Cascade Mountain (2998 m). On služi kao polazište za prirodne atrakcije u okolici: jezera Moraine i Louise (UNESCO-ovu Svjetsku baštinu), Castle Mountain i brojne druge planine. Praktično je imati automobil, ali možete i bez njega jer postoje brojne autobusne ture. Jedna od njih je i safari te se često vide životinje: sobovi, medvjedi, divokoze i dr. Ako ne sretnete njih, najvjerojatnije ćete naići bar na vjeverice!

Na jezeru Louise još je 1911. godine izgrađen luksuzni hotel „Chateau Lake Louise“ u vlasništvu poduzeća „Fairmont“. Ima i hostela u okolici od kojih su neki planinarski domovi bez priključka na vodovod.

Jezero Moraine tako je nazvano jer mu je jako vidljiva morena, koja i inače uzrokuje nastanak ledenjačkih jezera. U njoj se vide golemi komadi stijena.

Gradić Banff nema ni 8000 stanovnika. Na nadmorskoj je visini od 1400 metara. Ulice su mu ravne i sijeku se pod pravim kutom. Kao i u Torontu, i ovdje se križanja u potpunosti zatvore za automobile pa se može hodati i dijagonalno. Prepun je turista i trgovina, a ima i nekoliko crkava. Jedna od njih je prezbiterijanska, a gdje većinu vjernika čine Koreanci. Ima i muzej koji velikim dijelom prikazuje baštinu autohtonih stanovnika Kanade, Indijanaca. Tu je i velika trgovina s njihovim suvenirima, a na mostu preko rijeke Bow golemi su reljefi s likom Indijanaca s perjanicom. Ulice su nazvane po životinjama i drugim prirodnim atrakcijama: Deer street, Antelope Lane, Bear Street, Beaver Street, Big Horn Street, Hawk Avenue...

foto: Marijan Biruš

Sl. 3. Morena jezera Moraine, koja je uzrokovala njegovu nastajanje

Nakon boravka u Banffu, putujemo na tiho-oceansku obalu, a na tom putu posjetit ćemo Calgary.

Calgary je grad sa nešto više od milijun stanovnika na oko 1000 metara nadmorske visine. Najveći je grad provincije Alberta. Naziv je dobio po zaseoku Calgary u Škotskoj. Po njemu je nazvana utvrda Fort Calgary osnovana 1875., a po njoj cijeli grad. Ta je pak riječ nastala od staronorveških „kald“ i „gart“ (hladni vrt) od Vikinga koji su naseljavali Hebride. Tako, usprkos nedostatku bogate povijesti, naziv ima bogatu baštinu. Godine 1883. do Calgary-a je stigla Tihooceanska željeznička pruga. Kad je odmah nakon Drugog svjetskog rata ni 300 km od nje, u gradu Leduc, pronađena nafta, Calgary se nametnuo kao središte njenoga iskorištavanja te se razvio niz drugih gospodarskih djelatnosti. Broj stanovnika narastao mu je sa 400 000 1971. na današnjih milijun.

Ulazeći u grad autobusom iz Banffa, vide se tipično američka prostrana predgrađa s niskim kućama. U daljini se po neboderima prepoznaje poslovni dio grada, CBD (Central business district). Kako je star samo nešto više od sto godina, Calgary je u arhitektonskom pogledu uglavnom moderni grad. Naravno, ulice su rav-

Sl. 4. Olympic Plaza u središtu Calgarya bila je prostor dodjele medalja na Olimpijskim igrama 1988.

ne i sijeku se pod pravim kutom. Uz rijeku Bow, koja dolazi sa Stjenjaka, smješten je veliki park pun rekreativaca, a na trgu uz njega održava se manifestacija, sajam sa štandovima punima suvenira i hrane. Poput Toronta, i Calgary ima toranj – Calgary Tower, koji je visok 190 m. Središtem vozi tramvaj. Ulazimo u jedan od poslovnih nebodera. U predvorju je 4-5 m visoki totemski stup, koji je postavljen 2010. povodom olimpijskih igara u Vancouveru. U susjedstvu je trgovački centar „Calgary Eaton Centre“ s cijenama približno sličnima hrvatskim. Dok hodamo ulicama, vidimo atraktivna arhitektonska rješenja, ali i pokoju stariju kamenu crkvu. Jedna od njih je Knox United Church, na čijoj obavjesnoj ploči stoji zastava duginih boja. I vijećnica je od kamena. Tu je i trg posvećen olimpijskim igrama 1988., Olympic Plaza, koji je bio namijenjen dodjeli medalja na tom natjecanju.

Od Calgarya ima sat i pol leta do tihooceanske obale. Stjenjak je ispod oblaka pa se od njih ništa ne vidi. Sat pomičemo za još jedan sat u nazad, ukupno devet sati manje nego u Hrvatskoj. Stigli smo u Vancouver.

Vancouver je najveći grad provincije za koju u hrvatskom jeziku postoji egzonim - „Britan-

foto: Marijan Biruš

Sl. 5. Trupci drva prenose se slobodnim plutanjem niz rijeku Fraser

ska Kolumbija“. Glavni joj je grad Victoria na otoku Vancouver (engl. Vancouver Island). U Britanskoj Kolumbiji živi gotovo jednak broj stanovnika kao u Hrvatskoj, ali je zato od nje površinom oko šesnaest puta veća.

Dok putujete Kanadom, Britanska Kolumbija nameće se kao prostor bogate indijanske kulture. U svakoj trgovini indijanskim suvenirima od grada Quebec do Calgary-a, na tatarskim stupovima, ali i drugim proizvodima, stajalo je da su proizvedeni u ovoj provinciji. Ovdje na oceanskoj obali živi mnogo pripadnika relativno autohtonih stanovnika američkog kontinenta. Ima ih u i oko Vancouvera, ali ponajviše uz obalu do Aljaske. Tu žive narodi skupine Obalni Seliši (engl. Coast Salish). Ima ih mnogo na otoku Vancouver. Indijanci uživaju brojne olakšice u poreznom sustavu i na sveučilištima. U Kanadi se ovi stanovnici ne nazivaju Indijancima, nego pripadnicima Prve nacije (engl. First nation). Ni naziv „Escimo“ Kanađani ne koriste, nego „Inuit“ jer mnogi tvrde da „Eskim“ znači „čovjek koji jede sirovo meso“ što smatraju pogrdnim. Neki tvrde da ova tvrdnja nije dokazana, ali riječi „Indijanac“ i „Eskim“ službeno se ne koriste. Iako i Eskimi/Inuiti predstavljaju prvu naciju, prastanovnike

Kanade, naziv „Prva nacija“ koristi se samo za indijanske narode.

U Britanskoj Kolumbiji živi 198 indijanskih naroda, što je trećina njihovog broja u cijeloj Kanadi. Sedam od jedanaest jezičnih skupina govori se samo u ovoj provinciji.

Vancouver zajedno s drugim naseljima svoje aglomeracije čini površinom izuzetno veliko urbanizirano područje – od obale se možete voziti preko 100 km (vlakom bez vozača, s automatskim navigiranjem) kroz neprekinuto izgrađen prostor! Negdje je rub grada bliži, ali i do njega vam treba preko sat vremena relativno brze vožnje kroz grad. Turistički vodiči preporučuju i okolicu, ali nju, eto, nije lako doseći. Čuvena su dva vrha nazvana Lavovima, tj. Sestrama. Naziv im je dao narod Squamish po legendi da su dvije sestre za vjenčanje od oca zahtijevale da na svadbu pozove pleme Haida s kojim je bio u ratu.

U okolici Vancouvera, kao i u gradu, snimani su brojni holivudski filmovi jer je krajolik raznovrstan: od planinskoga, preko bujnih kišnih šuma do nizinskog u delti rijeke Fraser. Neki od njih su „Godzilla“, film o majanskom kalendaru „2012.“ te filmovi ciklusa „Planet majmuna“ i „Sumrak saga“.

Vancouver je najzapadniji velegrad svijeta. U samome gradu živi samo 600 000 stanovnika, ali u aglomeraciji (konurbaciji) gotovo 2 500 000. Od otvorenog Pacifika zaštićen je otokom Vancouver (engl. Vancouver Island) i brojnim manjima. Najveća je kanadska luka na Tihom oceanu i krajnja je točka njene Tihooceanske željeznice. Kroz njega teče rijeka Fraser, koja dolazi sa Stjenjaka i duga je preko 1300 km. Njome često plutaju trupci drveta. Ovdje je njeno deltasto ušće u more (ocean).

Središte grada puno je modernih zgrada u kojima stanovi dosežu visoku cijenu. Za najam stana s jednom spavaćom sobom treba dati 1500 kanadskih dolara (oko 8000 kn) po kva-

foto: Marijan Biruš

Sl. 6. Bujna šuma na planini Grouse Mountain u okolici Vancouvera

dratnome metru, a pri kupnji 8300 C\$ (44 000 kn). Cijene turističkih usluga puno se više od onih u Torontu. Zanimljiv je Antropološki muzej Sveučilišta Britanske Kolumbije. To je u biti etnografska zbirka raznih naroda svijeta. U je vanjskome dijelu nekoliko totemskih stupova.

„Totem“ je riječ iz algonkvijanskog jezika i znači „srodstvo“, „rodbinstvo“. Algonkvijanski je indijanski jezik Sjeverne Amerike. Totem je životinja, biljka ili prirodna pojava po kojoj se pripadnici indijanskih plemena smatraju rodbinski povezanim. Često se prikazuje kao stup. Na totemskom stupu prikazano je nekoliko životinja koje često predstavljaju likove određene basne. Na vrhu je često mitsko biće – Gromovita ptica (engl. Thunderbird). Uz toteme su vezani tabui. Tabu je zabrana. Po vjeronanju Indijanaca, primjerice, čovjek ne smije jesti meso životinje koja mu je totem.

Najpoznatiji su totemski stupovi u parku Stanley (engl. Stanley Park). Sada ondje stoje replike jer su izvornici u muzejima. Ovi totemski stupovi najposjećenija su atrakcija Britanske Kolumbije. Veliki dio parka Stanley čini šuma golemih stabala. Mnogo je posjetitelja na biciklima, a postoji i autobusna tura („hop-on, hop-off“). U njemu je i indijansko selo Klahowya. To nije pra-

vo selo, nego prigodno uređen prostor koji promovira indijansku kulturu. U njemu postoji radionica pričanja priča. Ondje pripadnik jednog indijanskog naroda priča kako je njegov narod razvijao osobni odnos sa stablima, a onda kaže da se „dogodila katastrofa“ misleći na dolazak bijelaca. Općenito se u indijanskom svjetonazoru može primijetiti opterećenost poviješću i želja da Europljani nikad nisu otkrili Ameriku. „Davno prije Kolumba...“ počinje priča o stablu Djed Capilano. Neki djelatnici sela Klahowya pokazuju veliku opterećenost kad ih se pita o životu njihovog naroda u Kanadi. Zbog nekvalitetne prehrane veliki je dio Indijanaca u Kanadi pretio.

U „selu“ Klahowya pitat ćemo postoji li u gradu četvrt gdje žive većinom Indijanci. Saznajemo za nju i odlazimo onamo. Slika je prilično žalosna: kuće su neugledne i često neuredne, ulice često prljave. Zatičemo dva totemska stupa – oni nisu namijenjeni turistima poput onih u parku Stanley, nego uistinu svakodnevnom životu. Međutim, kraj njih dva stara stupa leže u travi, vlagom već dosta oštećena. Kraj njih su odbačeni kartoni za pivo. Ta žalosna scena govori o određenoj bezvoljnosti, rezigniranosti indijanske nacije.

Vancouver je poznat po privlačnosti svojih četvrti (engl. neighbourhoods). One su vrlo različite tako da imate dojam da ste u različitim gradovima. Stoga su također vrlo privlačne za snimanje filmova. Okosnica jedne je Davie street – ulica poznata u cijeloj Kanadi po tome što promiče prava homoseksualnih, biseksualnih i transseksualnih osoba. Tako su tu autobusne stanice pobojene u ružičasto, pješački prijelazi i trgovine u dugine boje i sl.

U Vancouver pristaju kruzeri. Uz obalu je uređen Kanadski put (The Canadian Trail) – prostor koji govori o prirodi, prošlosti i sadašnjosti ove zemlje.

Na šetalištu uz obalu navečer se okupi puno ljudi. Ondje možete promatrati zalazak Sunca i

foto: Manjan Biruš

Sl. 7. Totemski stupovi u parku Stanley najposjećenija su atrakcija Britanske Kolumbije

dolazak brodova ovdje, „na kraju svijeta“. Netko donese teleskop i nudi besplatno gledanje objekata na nebu – tada upravo Saturna. Mnogo je inuksuka – skulptura od većinom plosnatih komada stijena koji tvore oblik čovjeka. Inuksuke inače rade Eskimi (Inuiti). „Inut“ znači „čovjek“, a „suk“ „zamjena“. Tako riječ „inuksuk“ znači „nešto što vrši ulogu čovjeka“. U nepreglednim, ravnim, jednoličnim prostorima Sjeverne Amerike inuksuci imaju ulogu orijentira. Postali su simbol naroda Eskima/Inuita. Ta, kao i brojne druge navedene pojave, pokazuju da je kultura prvobitnih stanovnika ove zemlje dosta cijenjena i omiljena od drugih - kako od strane državne vlasti, tako i od strane stanovništva.

I tako dođe kraj putovanju... Kad turist nakon njega sređuje dojmove, shvati da je doživio uistinu puno. U Kanadi možete sresti zanimljive

ljude koji vam pričaju zanimljive priče. Saznajte da je pri razgovoru (nepoznatog) sugovornika dobro ne doticati jer vas on može prijaviti policiji i završit ćete u zatvoru! Vidite pješaka koji se ne želi maknuti s pješačkog prijelaza jer hoće onemogućiti dvama mladim vozačima iz SAD-a skretanje u nedopuštenom smjeru. Čovjek porijeklom iz Latinske Amerike, koji pred večer dođe na glavni gradski trg uživati u ugođaju dinamičnog središta grada, priča vam smijući se da je sretan što mu je zemlja multikulturalna. Možete susresti čovjeka koji kaže da za državljanstvo trebate izdržati godinu dana rada u restoranu brze hrane. Susrećete mnogo mladih putnika, puno Nijemaca koji godinu dana, prije ili poslije studija, provode radeći i putujući – odabrali su Kanadu jer, uz Australiju, u njoj smiju raditi. A možete sresti i zaposlenika hostela koji golemu bradu objašnjava time što

foto: Marjan Biruš

Sl. 8. Inuksuk na šetalištu uz Tihi ocean

je bio špijun britanske vojske u Afganistanu i da u dramatičnim trenucima ne osjeća nikakvo uzbuđenje. Naravno, svako putovanje donosi zanimljive događaje, to i jest čar turizma, pojave u kojoj danas sudjeluje tako puno ljudi.

Kad se sve zbroji, od Zagreba do Vancouvera ima oko petnaest sati leta mlaznim zrakoplovima. Kad je golemi Boeing 747 poletio s tihooceanske obale natrag, vrlo brzo su se, baš pri zalasku Sunca, mogli vidjeti nekultivirani beskraini močvarni i jezerski krajolici koji upućuju da smo daleko nad sjeverom ove goleme ze-

mlje. Dalje smo letjeli preko južnog Grenlanda i Islanda. Ova sjeverna ruta skratila je putovanje na samo desetak sati leta do Zagreba čime se ni Tihi ocean ne čini tako daleko.

Kanada je tipična američka država: prostranih krajolika i golemih gradova. Kao zemlja Angloamerike po mnogo čemu je slična, a po mnogo čemu i različita od svog susjeda SAD-a. Mnogo Kanađana voli svoju zemlju i cijeni njezinu prirodnu i kulturnu baštinu. Dio te baštine je i multikulturalnost. Kanada je sigurna zemlja, ugodna za putovanje posebice ljeti.